

برساخت مفهوم اعتماد به همسر در فضای مجازی (مورد مطالعه: زنان ساکن شهر یزد)

خدیجه سفیری^۱، راضیه ذاکری هامانه^{۲*}

چکیده

در این پژوهش با اتخاذ رویکرد استقرایی و اکتشافی، ادراکات و معانی اعتماد به همسر در فضای مجازی در بین زنان شهر یزد مطالعه شده است. روش پژوهش کیفی و از نوع نظریه‌پردازی مبنایی می‌باشد. تکنیک گردآوری داده‌ها، روش گروه متمرکز و مصاحبه عمیق نیمه ساخت‌یافته با ۲۲ نفر از زنان ساکن شهر یزد بود، که براساس نمونه‌گیری نظری و مطابق با منطق اشباع نظری جزء نمونه تحقیق قرار گرفتند تا معانی ذهنی، تجربیات و دیدگاه‌های آنان مورد اکتشاف قرار گیرد؛ هم‌چنین اطلاعات حاصل از اشتراک مطلب در شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، وایبر و... نیز از دیگر منابع تحقیق بود. پس از کدگذاری داده‌ها، مقولات در راستای سه سوال ادراک پاسخگو از پدیده (مقولات محوری: آرامش ذهنی و روانی و صداقت گفتاری و عملی)، عوامل موثر بر آن پدیده (مقولات محوری: تطابق گفتار و رفتار؛ روابط عاطفی و اخلاقی و شناخت و شاخصه‌های همسر) و استراتژی‌های برخورد با آن (مقولات محوری: اعتراض؛ اختلال در روابط و گرایش به روابط اجتماعی جدید، اضطراب، تردید و نگرانی و برخورد مثبت و منطقی) از دید زنان تنظیم و مدل پارادایمی ترسیم گردید. حاصل تحلیل و واکاوی متون مصاحبه‌ها ۲۸۲ مفهوم، ۹۴ مقوله و ۹ مقوله محوری بود.

واژه‌های کلیدی: صداقت، آرامش ذهنی، اعتماد، زنان، فضای مجازی، نظریه مبنایی.

^۱ - استاد جامعه شناسی دانشگاه الزهراء(س) تهران

^۲ - دانشجوی دکتری جامعه شناسی دانشگاه الزهراء(س) تهران

* - نویسنده مسئول: rzhamane@gmail.com

مقدمه و طرح مسأله

برقراری ارتباط با هم‌نوع جزء ابتدایی و لاینفک حیات انسانی است که در گذر زمان اشکال متفاوتی به خود گرفته و از ابزار متعددی بهره جسته است. این روند از زبان جسمانی در انسان‌های بدوی آغاز شده تا زبان نوشتاری فضای مجازی در عصر حاضر ادامه دارد؛ لیکن آنچه منجر به پایداری این ارتباط انسانی می‌گردد وجود اعتماد و اطمینان به طرف مقابل است. زندگی خانوادگی نیز همانند هر اجتماع انسانی دیگری و حتی بیش‌تر نیازمند وجود اعتماد است؛ حال آن‌که موارد متعددی بر شدت و ضعف و کم و کیف این اعتماد تاثیر می‌گذارند و علی‌رغم وفاق نسبی در معنای اعتماد به همسر، هر فرد برداشتی مجزا از اعتماد به همسر دارد.

اعتماد در زبان فارسی مترادف با تکیه کردن و گذاشتن کار به کسی، اطمینان، وثوق، باور و اعتقاد به کار گرفته می‌شود (Moin, 1357.P302). زیمل اعتماد را معادل کلمه ایمان به کار می‌برد و از نگاه او، اعتماد نوعی ایمان و اعتقاد به افراد جامعه است. مورتن دویچ نیز معتقد است که اعتماد عبارتست از انتظار وقوع یک رویداد، به طوری که این انتظارات منجر به رفتاری می‌گردد که در صورت برآورده شدن انتظارات فرد، پیامدهای انگیزشی مثبتی در وی ایجاد کند و در غیر این صورت پیامدهای منفی در پی داشته باشد (Hnslyn, 1968.P139). در فرهنگ و بستر اعتماد عبارتست از اعتقاد یا اطمینان راسخ به صداقت، درستی و عدالت یک شخص، گروه یا حاکمیت جامعه (Schuster, 1989.P1527).

به زعم کمالی و اسکندری (1390.P110)، اعتماد همان حسن ظن است که به معنای باور به صداقت، درستکاری و وفاداری دیگران است. اعتماد یک پدیده انسانی است که در سایه به‌کارگیری عناصر و مولفه‌هایی در احساس، گفتار، رفتار و عمل می‌توان به آن دست یافت (Naghbi & Zamani, 1390.P29). ایمان و اخلاق از عوامل معنوی اعتمادآفرین در مناسبات اجتماعی از جمله مناسبات خانوادگی است. سفیری و میرزامحمدی (1383.P130)، اعتماد به همسر را میزان حسن ظن فرد نسبت به همسر خود در خصوص عدم ارتباط جنسی با دیگران تعریف می‌کنند که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط صمیمی با یکدیگر و در نتیجه دوام زندگی خانوادگی آن‌ها می‌شود.

کلمن بر اعتماد به‌عنوان یک عامل سرمایه اجتماعی تاکید می‌کند، زیرا با اعتماد کردن، روابط اجتماعی نتیجه مطلوبی را حاصل می‌نمایند. در این راستا او اهمیت خاصی برای چگونگی روابط بین افراد خانواده به‌عنوان "سرمایه اجتماعی در داخل خانه" قائل است و موجودی سرمایه اجتماعی را منبعی بالقوه برای افراد خانواده در بدست آوردن منافعی می‌داند و اشکال سرمایه اجتماعی را شامل روابط اقتدار، اعتماد و هنجارها دانسته است (Coleman, 1377.P459).

بین وفاداری و اعتماد پیوند وثیقی وجود دارد، یعنی یکی از راه‌های ایجاد و حفظ اعتماد، وفاداری است. چنان‌چه رابطه زن و شوهر رابطه عهد و وفا، مهرورزی و محبت‌پذیری، مودت و مروت، صداقت و صمیمیت باشد اعتماد و اطمینان شگرفی میان طرفین ایجاد می‌شود. اگر زن و شوهر احساس کنند که همسرشان به ایشان وفادار است این خود عامل تعمیق محبت است و محبت نیز یکی از عناصر اعتماد آفرینی است. وفاداری به معنای التزام و پایداری در پیمان زناشویی و داشتن تعهد اخلاقی به این معنا که زن و شوهر در هر شرایطی به رغم همه مشکلات یکدیگر را تنها نگذارند و هم‌چنین به معنای خیانت نکردن به همبستگی عاطفی و جنسی است. در آیات و روایات به وفاداری تأکید فراوان شده و عناصر شکل‌دهنده آن به این شرح است: حفظ عفاف و خویشتن‌داری، خیانت نکردن هر یک از زوجین به یکدیگر، تنوع‌طلب نبودن هر یک از زن و شوهر در مسائل جنسی، عمل به وظایف ضروری و متقابل (Naghbi & Zamani, 1390.P49).

اعتماد در یک نگاه کلی، دو بعد اعتماد بین شخصی و اعتماد به نهادها را شامل می‌شود. یکی از انواع اعتماد بین شخصی، اعتماد در داخل خانواده هاست که می‌توان آن را در ابعاد مختلفی چون اعتماد زن و شوهر به یکدیگر، اعتماد والدین به فرزندان، اعتماد فرزندان به والدین و اعتماد فرزندان به همدیگر تصور کرد.

روابط و تعاملات اجتماعی نقش اساسی و کلیدی در ایجاد اعتماد دارند و اعتماد در روابط و تعاملات، معنا و توسعه می‌یابد و تقویت می‌شود (Kamali & Skandari, 1390.p114). در خانواده‌هایی که بی‌اعتمادی و یا عدم وفاداری یکی از زوجها دیده می‌شود ممکن است در نهایت کار به جدایی و طلاق و قتل نینجامد ولی خانواده آرامش خود را از دست داده و جای امن و آسایش برای زوجین و فرزندان نخواهد بود (Safiri & Mirzamomeni, 1383.p128).

از منظر جامعه‌شناختی، ازدواج و طلاق پدیده‌هایی ارتباطی‌اند و در هر ارتباطی عنصر کلیدی، اعتماد متقابل است؛ ایجاد اعتماد در نبود ارتباط بی‌معناست و بدون وجود اعتماد نیز ارتباط تداوم نمی‌یابد. اهمیت این مساله به حدی است که در تحقیقات انجام شده طی سال‌های اخیر در مورد علل و عوامل موثر بر طلاق به وفور به موادی چون فقدان اعتماد ناشی از افترا، تهمت، بدبینی و سوءظن (Reyhani & Ajam, 1381; Madadi) و یا سردی و کاهش اعتماد میان زوجین اشاره شده است (Mousavi & Mousavi, 1392.P33).

خصایص و رفتارهایی چون مخفی‌کاری، سوءظن و بدبینی، ایجاد رابطه عاطفی با نامحرمان، نبود تعاون و همکاری، نبود همفکری و همگامی، نبود احترام متقابل به یکدیگر و نبود انگیزه برای برقراری روابط زناشویی موفق از آسیب‌های وفاداری و اعتماد سازی است (Naghbi & Zamani, 1390.P50).

صرفنظر از اشکالات اخلاقی، بی‌وفایی و خیانت و عدم وفاداری به همسر به قدری در پیکره روابط نفوذ می‌کند که بر تصویر ذهنی همسر اثر می‌گذارد و می‌تواند روابط زندگی زناشویی را از هم بپاشد (Beck, 1382). وفاداری به معنای التزام و پایداری به پیمان زناشویی و خیانت نکردن به همبستگی عاطفی و جنسی است. بدون تردید وفاداری بستر شکل‌گیری اعتماد به شمار می‌آید. عشق و محبت بین زوجین و ابراز آن و کاربست صداقت در مناسبات زوجین، خیرخواهی، راز داری، پرهیز از مخفی‌کاری و حسن‌ظن از مهم‌ترین عوامل تعمیق و توسعه اعتماد در مناسبات زوجین در تعالیم اخلاقی و حقوقی اسلام است (Naghibi & Zamani, 1390.P7).

هم‌چنین، خوش‌بینی از صفات اخلاقی موثر در خانواده و باعث ایجاد اعتماد متقابل است (Nouri, 1390.P89) و در مقابل بدبینی یا سوءظن منجر به بی‌اعتمادی می‌گردد که از جمله عوامل پیدایش سوءظن بین زن و شوهر می‌توان به تفاوت سلیقه و نگرش در ابتدای زندگی مشترک، تربیت خانوادگی ناصحیح، دخالت‌ها و حسادت‌های بی‌جای اطرافیان و چگونگی رفتار زن یا مرد در زندگی مشترک اشاره کرد که در مورد آخری می‌توان گفت در مواردی رفتار و گفتار شک‌برانگیز یکی از زوجین؛ صحبت از طلاق یا ازدواج مجدد- هرچند در قالب شوخی یا طنز- و یا ارتباط نامناسب با نامحرمان و... موجب شک و بدگمانی و از بین رفتن اعتماد طرف مقابل می‌گردد (Ibid,P90). بنابراین آن‌چه حائز اهمیت است توجه به مفهوم اعتماد بر حسب معانی، ادراک و تجارب زیسته انسان‌هاست؛ به‌خصوص در مورد پدیده‌ی اعتماد به همسر، با وجود تحقیقات معدودی (تا آن‌جا که نویسنده مطلع است) که به طور خاص بدان پرداخته‌اند (Kalili,1378; Safiri & Mirzamomeni, 1383; Azadarmaki & Kamali, 1383; Mousavi & Mousavi, 1392) و شیوه‌ای کمی را در بررسی خود اتخاذ کرده‌اند مطالعه کیفی اعتماد به همسر ضرورت پیدا می‌کند. نظر به اهمیت اعتماد به‌مثابه ستون خانواده و این‌که ثبات و آرامش خانواده در گرو اعتماد زوجین به یکدیگر می‌باشد، این مطالعه درصدد است معنای اعتماد به همسر در سایه ورود به فضای مجازی، عوامل موثر بر آن و استراتژی‌های برخورد با آن را در بین زنان متأهل شهر یزد با استناد به تجارب زیسته‌شان مورد واکاوی قرار دهد. بنابراین در این مقاله برآنیم که سه پرسش اصلی زیر را پاسخ داده و مقولات مکشوف حاصل از مطالعه بر روی پاسخگویان را بیان نماییم: ۱. درک و فهم زنان از پدیده اعتماد به همسر چگونه است؟ ۲. علل و عوامل موثر بر درک پاسخگویان از مفهوم اعتماد به همسر چیست و عوامل موثر بر اعتماد به همسر از دیدگاه پاسخگویان کدام است؟ و ۳. استراتژی‌های برخورد یا راهبردهای مقابله پاسخگویان با پدیده کدامند؟

اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بر ساخت مفهوم اعتماد به همسر در فضای مجازی در بین زنان ساکن در شهر یزد می‌باشد؛ هم‌چنین در راستای سه پرسش اصلی تحقیق، ۳ هدف اصلی عبارت است از:

۱. مطالعه ادراک زنان ساکن در شهر یزد از پدیده اعتماد به همسر در فضای مجازی
۲. شناسایی علل و عوامل موثر بر ادراک زنان از پدیده اعتماد به همسر در فضای مجازی و واکاوی عوامل موثر بر اعتماد به همسر از دید پاسخگویان
۳. مطالعه استراتژی‌های برخورد/راهبردهای مقابله زنان با پدیده اعتماد/بی‌اعتمادی به همسر

البته مواردی هم‌چون مطالعه ادراک پاسخگویان از مفهوم فضای مجازی، عوامل موثر بر ادراک آنان، تهدیدها و فرصت‌های فضای مجازی از دید پاسخگویان، تغییرات میزان اعتماد به همسر در بین پاسخگویان و... نیز اهداف فرعی این مطالعه را شکل داده‌اند.

پیشینه تجربی و نظری

اعتماد، مفهوم کانونی نظریات کلاسیک جامعه‌شناسی و نیز محور اصلی تئوری‌های نوین سرمایه اجتماعی و زمینه تعاملات و روابط اجتماعی است. مطالعات زیادی، عوامل اجتماعی اقتصادی متفاوتی نظیر افزایش شدید سطح تحصیلات و فزونی دانش‌آموختگان سطوح عالی تحصیلی، افزایش دسترسی و مصرف رسانه‌ها و خصوصاً اینترنت، افزایش جمعیت و رشد سریع شهرها و... را دلایل و عوامل کلان کاهش سطح نسبی اعتماد در بین اقشار مختلف اجتماع می‌دانند (Azadarmaki & Kamali, 1383.P100).

در این بخش از مقاله برخی از مطالعاتی که پدیده اعتماد درون خانواده و بویژه اعتماد به همسر را مدنظر داشته‌اند ارائه نموده و در ادامه پیشینه نظری مرتبط با بحث ارائه می‌گردد.

مطالعه مرجان خلیلی (۱۳۷۸) با عنوان تضاد در خانواده، وجود همبستگی معناداری بین بی‌اعتمادی و شک داشتن نسبت به زن را نتیجه گرفته است. در یک پیمایش ملی (۱۳۷۹) رفتارها و روابط خانوادگی مردم مورد ارزیابی قرار گرفته و اعتماد در قالب مشورت و همفکری، درد و دل، اختلاف و بگوگو با اعضای خانواده سنجیده شده است. هم‌چنین بی‌اعتمادی و رواج اختلاف و درگیری بعنوان قطب مخالف و متضاد اعتماد درون خانواده و به تفکیک گروه‌های سنی مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش ۱۰ درصد مردم نسبت به خانواده خود کم‌اعتماد بوده‌اند.

آزادارمکی و کمالی (۱۳۸۳) در مطالعه خود با عنوان اعتماد، اجتماع و جنسیت به بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس در ۲۸ استان کشور پرداختند و نظریات کلمن و گیدنز در خصوص مخاطره و اعتماد شخصی را به عنوان چهارچوب تئوریک خود برگزیده‌اند. اهداف مطالعه آن‌ها شناسایی ابعاد و سطوح اعتماد متقابل، بررسی عوامل موثر بر افزایش اعتماد متقابل، بررسی

تفاوت‌های پایگاهی، منطقه‌ای، سنی در سطح و انواع اعتماد متقابل، بررسی تفاوت‌های نسلی در سطح و انواع اعتماد متقابل و بررسی تاثیر عامل جنسیت بر اعتماد متقابل و سطوح و انواع در ۹ بعد بود. یافته‌ها نشان داد از نظر زنان، اهمیت صمیمیت و تعهد شوهر در بحث اعتماد متقابل همسان است ولی مردان به تعهد همسر خود اهمیت بیش‌تری می‌دهند و به طور کلی تضمین روابط و چشم‌انداز عملکرد مطلوب و مستمر بیش‌تر از روابط صمیمانه سبب افزایش اعتماد متقابل می‌گردد.

هم‌چنین به استناد نتایج تحقیق، از نظر زنان احساس امنیت در مورد روابط زناشویی معنای خاصی در برنارد و از این لحاظ برای تمامی زنان کانون زندگی زناشویی امن بشمار می‌رود. هم‌چنین آن‌ها دریافتند هرچه دسترسی افراد به رسانه‌ها بیش‌تر باشد سطح اعتماد متقابل میان آن‌ها کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر دسترسی و مصرف رسانه‌ای، البته با میزان و ابعاد مختلف در میان دو جنس، با واکاوی ابعاد و روابط مختلف زندگی و احیانا نمایش جنبه‌های منفی آن از یک سو و پرکردن اوقات فراغت و جایگزین نمودن رسانه به جای افراد از سوی دیگر به کاهش اعتماد متقابل در افراد منجر می‌شود.

سفیری و میرزامحمدی (۱۳۸۳) در بررسی اعتماد به همسر (با ۶ شاخص صداقت، صراحت، وفاداری، حسن ظن، احساس امنیت و احساس رضایت عاطفی) در بین زنان تهرانی نتیجه گرفتند میزان اعتماد به همسر ۵۴ درصد از افراد "زیاد" و ۴۶ درصد کم می‌باشد. در تحلیل رگرسیون پنج متغیر نوع دوستان همسر، زیبایی همسر، شکست در زندگی پس از ازدواج، قدرت در خانواده و ویژگی‌های روابط متقابل (تعهدات و انتظارات، معاشرت پذیری، مجاب‌سازی، احساس تعلق، میزان دلبستگی همسر به خانواده، فداکاری، نظم و پیش‌بینی‌پذیری رفتار، همه‌جانبه بودن روابط، تقسیم کار خانگی، میزان شناخت همسر و مدت زمان تعامل موثر روزانه) در پیش‌بینی میزان اعتماد به همسر معنادار شده‌اند. مطابق با یافته‌های آن‌ها نظراتی که بر جنبه‌های عقلانی و محاسبه سود و زیان در بررسی روابط اعتماد تاکید می‌کنند در مورد اعتماد به همسر کارایی چندانی ندارند و بعکس نظراتی که بر پاداش‌های غیرمادی و نوع روابط اجتماعی تاکید می‌کنند بیشتر با اعتماد به همسر همساز می‌باشند.

نقیبی و زمانی (۱۳۹۰) راهبردهای عاطفی، اخلاقی و اجتماعی توسعه اعتماد در نهاد خانواده را شامل پرورش محبت، ابراز عشق و محبت، راستگویی و صداقت، خیرخواهی، پرهیز از خودمحوری، تبیین روشن‌گرانه رفتار، همفکری و مشورت، رازداری، تمهید رضایت‌مندی و آرامش‌بخشی، هنر خوب گوش دادن به سخنان همسر برای تعمیق ارتباط، پرهیز از مخفی‌کاری، رعایت آداب در گفتار و رفتار و احترام متقابل به یکدیگر، خودنگهداری و مدارا، خوش‌بینی و مثبت‌اندیشی، پرهیز از مطلق‌اندیشی، تلاش برای شکل‌دهی روابط آمیزشی موفق، سپاسگذاری در

قبال خدمات، رهایی از هرگونه رابطه عاطفی دیگر، تعاون و همکاری، تولید نسل و پرهیز از مقایسه همسر با دیگران می‌داند و البته از راهبردهای تقیینی، قضایی و فرهنگی در توسعه اعتمادسازی که باید از سوی نهادهای قانونگذار اعمال شود نیز صحبت می‌کند.

موسوی و موسوی (۱۳۹۲) در مطالعه خود جهت بررسی تاثیر تلفن همراه بر اعتماد زناشویی اعتماد متقابل زوجین را مشتمل بر ۳ مؤلفه صداقت، تعهد و پذیرش دانستند. یافته‌های مطالعه آن‌ها در بررسی اعتماد در بین زوجین شیرازی و ارتباط آن با تفلن همراه نشان می‌دهد اعتماد به همسر در بین دو گروه مرد و زن پاسخگویان از سطح خوبی برخوردار بوده است. یافته‌های تحلیلی این مطالعه، عدم ارتباط بین نوع و سابقه استفاده از تلفن همراه با اعتماد زناشویی و در مقابل ارتباط معنادار بین گستره، میزان و فضای استفاده از تلفن همراه با اعتماد را نشان می‌دهد. در واقع این‌که زوجین روزانه چه میزان از وقت خود را به ارتباطات تلفن همراهی اختصاص می‌دهند (وجود رابطه معکوس)، تنوع افرادی که زوجین از طریق تلفن همراه با آنان ارتباط برقرار می‌کنند و چگونگی فضای حاکم بر ارتباطات تلفن همراهی آنان است که بر میزان اعتماد همسرانشان به آنان تاثیر می‌گذارد. هم‌چنین نتایج تحقیق مشخص می‌کند اگر در خانواده اعتماد وجود داشته باشد تلفن همراه این اعتماد موجود را نه تنها آسیب نمی‌زند بلکه آن را تقویت نیز خواهد کرد و بالعکس. گزارش جسلی نوئل^۱ (۲۰۱۱) در مجله بین‌المللی «ازدواج و خانواده» حکایت از افزایش اختلالات ناشی از تداخل زندگی شغلی و خانوادگی و از میان رفتن مرز آن دو در بین استفاده‌کنندگان مدام از تلفن همراه دارد. هم‌چنین در یک نظرسنجی عمومی در عربستان (۲۰۰۷) با عنوان «تاثیرات رسانه‌ها بر افزایش نرخ طلاق»، ۴۸ درصد از پاسخگویان نقش موبایل را در افزایش نرخ طلاق بسیار قابل توجه دانسته‌اند. مورد دیگر گزارش روزنامه‌ای زامبیایی (Batista, 2011.P1)، درباره نظر منفی قضات درباره تلفن همراه و نگرش به آن به‌عنوان وسیله تخریب زندگی زناشویی و وسیله ارتباط زن و شوهر با افراد بیگانه است.

محققان و کارشناسان معتقدند تلفن همراه بر هویت اعضای خانواده، روابط خانوادگی، تعارضات زناشویی، مسائل اقتصادی خانواده و ... تاثیر می‌گذارد. برخی با نگاه خوش‌بینانه بر ظرفیت تلفن همراه در افزایش فعالیت‌های مشترک افراد خانواده و حفظ ارتباطات اجتماعی - عاطفی آنان تاکید می‌کنند (Fortunati, 2001; Lingm 2004; Geser. 2007)، در حالی‌که گروهی دیگر نگران اثرات منفی این رسانه بر نهاد خانواده‌اند: بدین صورت‌که موبایل ممکن است با فراهم کردن زمینه برای گسترش ارتباطات خارج از کنترل خانواده، ایجاد سوءظن و بدگمانی زوجین نسبت به یکدیگر، افزایش بی‌توجهی به قول و قرارها و تعهدات خانوادگی، تداخل حوزه‌های شغلی در زندگی خصوصی

^۱. Chesley Noelle

و ... زمینه را برای کاهش روابط و سست شدن اعتماد متقابل میان اعضای خانواده بویژه زوجین فراهم می‌نماید (Mousavi & Mousavi, 1392.P33).

هم‌چنین در مورد مفهوم اعتماد، نظریات و دیدگاه‌های متعددی وجود دارد؛ آزادارمکی و کمالی (۱۳۸۳) در مقاله خود، دیدگاه‌های بیست و سه نظریه پرداز اجتماعی شامل اسپنسر، پارسونز، فردیناند تونیس، دورکیم، زیمل، مارکس، هربرت مید، وبر، تیموتی ارل، اریک اریکسون، اینگلهارت، براور و همکاران، بلا، جانسون، چلبی، زاک و گلد، فوکویاما، لارنس کولبورگ، جیمز کلمن، گیدنز و کریستوفر مرو) در مورد اعتماد را به تفکیک سطوح خرد و میانه و کلان گردآوری کرده‌اند.

بعنوان نمونه، دیدگاه چلبی در خصوص روابط و تعاملات اجتماعی، دو نوع رابطه ابزاری و اظهاری را از یکدیگر متمایز کرده است. در حالی که رابطه ابزاری، سرد و از صمیمیت مبرا است و ماهیتا حسابگرانه، خودخواهانه و فردگراست رابطه اظهاری گرم و انتشاری است. در رابطه اظهاری، نوعی صمیمیت، اعتماد و تعهد وجود دارد و تعلق عاطفی و معاشرت پذیری، اساس این نوع رابطه را تشکیل می‌دهند. بر اساس دیدگاه چلبی، اعتماد از وابستگی عاطفی نشأت می‌گیرد؛ هرگاه عواطفی مثبت، زمینه رشد یافته و بتوانند در میان افراد انتقال یابند، اعتماد ایجاد و تقویت می‌شود. او معتقد است هرچند برقراری رابطه ابزاری و استمرار آن می‌تواند پیش‌درآمد برقراری اعتماد اجتماعی شود، اما تعاملات اظهاری یا روابط گرم و صمیمانه در این زمینه نقش کلیدی دارند و حامل عواطف، دوستی، صمیمیت و اعتماد هستند. چلبی از اصطلاح اختلال رابطه‌ای برای پایین بودن میزان چگالی روابط اجتماعی استفاده می‌کند. به نظر او اختلال و تضادهای رابطه‌ای کاهش اعتماد متقابل میان افراد را باعث می‌شود (Chalabi, 1375).

بهرحال، در مورد مقوله اعتماد به همسر نیز رویکردهای نظری مختلفی ارائه شده است که به اختصار در قالب جدول زیر آمده است:

ردیف	نظریه	مفهوم محوری	توضیحات
۱	هومنز ^۱ پیتر بلا	توجه به تبادل پاداش‌ها بعنوان عامل رفتار انسانی	تبادل پاداش‌های ناشی از عمل به اعتماد موجب افزایش اعتماد می‌شود
۲	کلمن	تلقی اعتماد بعنوان شرط لازم برای مبادله اجتماعی	توجه به نقش اقتدار در تبادل پاداش‌های درون‌ذاتی و برون‌ذاتی
۳	گیدنز	شناسایی عوامل موثر بر اعتماد؛ توجه به جنبه‌های عاطفی در اعتماد و تبادل همسران در کنار جنبه‌های عقلانی	ناکافی دانستن داشتن دید عقلانی در بررسی اعتماد به همسر بدلیل غلبه جنبه‌های عاطفی در رفتار همسران
۴	هاوسمن ^۲	تمایز بین اعتماد به اشخاص و اعتماد به نظام‌ها و تلقی برقراری رابطه ناب در ایجاد اعتماد بین اشخاص	پدیدآمدن رابطه‌های ناب در قلمرو ازدواج، رفاقت و دوستی‌های بسیار نزدیک؛ توجه به نقش تجربه اعتماد بنیادین؛ احتمال کمتر اعتماد به همسر در صورت از دست دادن اعتماد بنیادین بدلیل داشتن تجربه ناخوشایند در دوران کودکی
۵	مایک بورسل ^۳	بررسی اعتماد در تئوری بازی و رد تئوری انتخاب عقلانی	تاثیر منافع شخصی بر اعتماد و اهمیت زیاد منافع شخصی غیرمادی؛ در مورد اعتماد به همسر نیز انگیزه‌ها بیشتر غیرمادی هستند تا مادی
۶	جان میروسکی ^۴ شانا پریش ^۵	بررسی اعتماد با تئوری شبکه بررسی اعتماد در همسایگی‌ها عدم اعتماد محصول کنش متقابل بین شخص و محیط؛ تاثیر محیط آسیب‌زا بر رشد بی‌اعتمادی	لزوم بررسی مفهوم اعتماد به همسر در طیفی از اعتماد کامل تا بی‌اعتمادی کامل و وجود معیار متفاوت برای اعتماد کردن اگر همسر مورد اعتماد نباشد و محل زندگی نیز آسیب‌زا باشد عدم اعتماد به همسر تشدید می‌شود
۸	دیوید دبلیو ادجرلی ^۶	بررسی ۳ مولفه اعتماد: انتظار دوجانبه، آزمون زمان و پایامدها	همسران قبل از هر چیز باید انتظارات خود را در مورد اعتماد به یکدیگر مشخص نمایند، در طول زمان آن را ارزیابی کنند و واکنش مناسب از خود بروز دهند

1 Homans

2 Housman

3 Bursel Mike

4 John Mirowsky

5 Shana Peribesh

6 Edgerly David w.

آبراهامز	بررسی اعتماد در زناشویی	تشخیص عوامل موثر اعتماد به همسر شامل:
۹ اسپرینگ		بررسی زمانی، بیماری و حادثه، مرگ، تغییر محل زندگی،
مایکل		تغییر موقعیت اجتماعی فرد، شکست شخصی، دگرگونی‌های
اسپرینگ ^۱		زمانی و اعتیاد به مواد مخدر
هانس گسر	تاثیرات تلفن همراه بر روابط خانواده	تاکیر بر تاثیرات منفی تلفن همراه بر روابط خانوادگی و
۱۰		وجود آمدن احساس سوءظن و شک و بی‌اعتمادی
پیتر	اعتماد اجتماعی و منابع آن	شناسایی سه منبع اعتماد:
۱۱ زتومکا ^۲		۱. وجهه و اعتبار فرد، ۲. عملکرد و رفتار فرد و
		۳. احساس اطمینان
۱۲ کاستلز ^۳	تاثیر تلفن همراه بر روابط خانوادگی و اعتماد بسته به نوع فرهنگ و جامعه	در جامعه با روابط مبتنی بر تضاد و سلطه، تلفن همراه بجای تقویت پیوندها، منعکس کننده مشکلات خانوادگی، مسائل مربوط به نابرابری‌های جنسیتی و حتی در مواقعی ایجاد بی‌اعتمادی و سوءظن بین زن و شوهرها خواهد بود.

از میان نظریات ارائه شده در جدول، مطلوب است نظرات گیدنز، گسر و زتومکا به‌اختصار تشریح شود:

گیدنز ارتباط ناب را منوط به اعتماد متقابل می‌داند و اعتماد متقابل به نوبه خود رابطه‌ای نزدیک با صمیمیت دارد. برای شکل‌گیری اعتماد، فرد باید هم به دیگری اعتماد کند و هم خودش در محدوده رابطه مورد نظر قابل اعتماد باشد. بمنظور ایجاد اعتماد هر فرد باید شخصیت دیگری را به رسمیت بشناسد و بتواند به طور منظم برخی پاسخ‌های مطلوب را از گفتار و رفتار او استنباط کند (Giddens, 1377.P141). به زعم گیدنز اعتمادی که به طور بازتابی شکل گرفته باشد باید بر اساس نوعی تعهد متقابل ولی خودخواسته توسعه یابد تا به عمیق‌تر شدن رابطه بینجامد. به نظر او اعتماد بر اساس نوعی تداوم و تحت تاثیر نیروی عشق و محبت و احساسات عاطفی (Ibid.P136) نظم می‌یابد.

گیدنز «ورود سرزده رویدادهای دوردست به دنیای ذهنی و فکری مردم» را مقوله مهم عصر جدید می‌داند که عمدتاً از طریق رسانه‌های جمعی و شبکه‌های ارتباطی سامان می‌گیرد (Giddens, 1378.P49)، لذا رسانه‌های جمعی در عصر مدرن کارمزدهای دوگانه دارند: عرضه دانش‌های جدید و نیز ارزش‌آفرینی (Azadarmaki & Kamali, 1383.P113). گیدنز متأثر از اریکسون، ریشه اعتماد را در وثوق و اطمینان به اشخاص صالح و معتبر می‌داند که معمولاً از

1. Spring, Janis Abrahams

2. Piotr Sztompka

3. Manuel Castells

نخستین تجربیات کودک حاصل شده است (Giddens, 1378.P64). در صورت عدم وجود اعتماد، کنش افراد مبتنی بر رویکردهای بدگمانی یا خودداری می‌باشد (Giddens, 1377.P119). به اعتقاد گسر تلفن همراه ساختارها و فرایندهای ارتباطی موجود در داخل سازمان‌های رسمی و خانواده‌ها را به چالش می‌کشد؛ با رواج تلفن همراه و استفاده از آن نوعی تمرکززدایی در ارتباطات درون سازمان‌ها و خانواده رشد و توسعه یافته و موجب افزایش ارتباطات افقی در بین کارمندان و نیز اعضای خانواده‌ها می‌شود. تلفن همراه با تمرکززدایی و تضعیف اقتدار والدین و همسر در خانواده، باعث تسهیل روابط بیرونی شده و با داشتن قابلیت‌هایی چون پیام کوتاه و ... می‌تواند گستره و تنوع افرادی که فرد با آن‌ها تماس می‌گیرد را افزایش دهد و به نوعی امکان روابط خارج از خانواده را دور از چشم والدین و همسر آسان نماید. ممکن است در صورت افشای برخی از روابط، زن و شوهر را مجبور به پنهان‌کاری و دروغ نماید، آتش سوءظن، بدگمانی، شک و تردید را میان زوجین شعله‌ور گردانیده و صداقت فیما بین را کاهش دهد. روندی که در درازمدت وجهه یا اعتبار همسر را مخدوش می‌سازد، آن هم وجهه‌ای که به اعتقاد پیتر زتومکا از منابع اصلی اعتماد می‌باشد (Mousavi & Mousavi, 1392.P35).

زتومکا دومین منبع اعتماد را عملکرد و رفتار می‌داند. در رابطه با زوجین برخی خصوصیات آن‌ها مثل خوش خلقی، عمل به وعده‌ها، برآوردن خواسته‌ها و انتظارات و ... مطرح می‌شود که از دیدگاه گسر (Geser, 2004.P20) تلفن همراه با توجه زمان، مکان و نحوه استفاده قادر است زمینه سستی تعهدات خانوادگی را فراهم کند. روندی که سرانجام آن کاهش تفاهم و درک متقابل، بی‌اعتنایی و عدم ارضای خواسته‌ها و انتظارات همسر، پیش‌بینی ناپذیری و در نتیجه سردی روابط و بی‌اعتمادی میان همسران خواهد بود.

احساس اطمینان یا نقطه مقابل آن مشکوک به نظر رسیدن از جمله خصوصیات نموداری یا تظاهرات بیرونی افراد است که به اعتقاد زتومکا سومین شکل از نشانه‌هایی است که برای برآوردن اعتماد دیگران مورد استفاده قرار می‌گیرد: قیافه فرد، نحوه سخن گفتن، لهجه، تمایل به لبخند زدن، مدل مو، لباس، آرایش و زینت آلات، فرهنگ، تمدن و عادات در رفتار از علائم آن است و قابل اعتماد بودن یا نبودن فرد تا حدودی به آن‌ها وابسته است. این‌که زوجین هنگام استفاده از تلفن همراه و مکالمه با مخاطب خود، چنان رفتار کنند که نمایانگر خصوصیات مورد پسند همسرشان باشد در آنان ایجاد اعتماد می‌کند و در غیر این صورت زایل کننده اعتماد خواهد بود (Mousavi & Mousavi, 1392.P36).

روش تحقیق

این پژوهش مطالعه‌ای اکتشافی استقرایی از یک سنت کیفی است که درصدد بوده است ادراک و دیدگاه‌های زنان ساکن در شهر یزد را در مورد پدیده اعتماد به همسر در بستر فضای

مجازی استخراج نماید. شیوه گردآوری داده‌ها مصاحبه عمیق نیمه‌ساخت یافته و اشتراک گذاشتن سوالات پژوهش در شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، وایبر و ... است. زنان مورد مصاحبه شامل ۲۲ نفر از زنان ساکن شهر یزد و مکان‌های مصاحبه در محل کار، تحصیل، پارک‌ها و مهمانی‌ها بود و هر یک از مصاحبه‌ها بین ۳۰ الی ۶۰ دقیقه به طول انجامیدند و برخی از پرسشنامه‌ها نیز از طریق ایمیل ارسال و تکمیل شدند که مشخصات تفصیلی آن در قالب جدول زیر آمده است:

جدول شماره ۲. مشخصات پاسخگویان

کد	نام	سن	محل مصاحبه	تحصیلات	تحصیلات همسر	طول مدت ازدواج	وضعیت اشتغال
۱	فاطمه	۵۲	محل کار	کارشناسی	کارشناسی	۲۸	شاغل (معلم)
۲	زهره	۳۵	منزل	کارشناسی	سیکل	۱۸	شاغل
۳	ارغوان	۲۵	پارک	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۱ سال و ۶ ماه	خانه دار
۴	اعظم	۳۷	محل کار	کارشناسی ارشد	دیپلم	۲۱	شاغل (کارمند)
۵	سپیده	۳۳	محل کار	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۷	شاغل (کارمند)
۶	زهره	۳۲	محل تحصیل	دانشجوی دکتری	دانشجوی دکتری	۶	شاغل (دبیر)
۷	محترم	۳۳	منزل	دیپلم	دیپلم	۷	خانه دار
۸	نرگس	۳۴	منزل (مهمانی)	کارشناسی	دیپلم	۷	شاغل (کارمند)
۹	خدیدجه	۳۶	محل کار	فوق دیپلم	فوق دیپلم	۱۶	شاغل (کارمند)
۱۰	لیلا	۲۶	پارک	دیپلم	دیپلم	۹	خانه دار
۱۱	مهدیه	۴۰	محل تحصیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۲۵	شاغل (کارمند)
۱۲	رضوان	۲۷	منزل (مهمانی)	دانشجوی دکتری	کارشناسی ارشد	۱	دانشجو
۱۳	مهتاب	۳۲	ایمیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۳	معلم
۱۴	مریم	۲۵	محل تحصیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۱ سال و ۹ ماه	تدریس
۱۵	روشنا	۲۶	منزل	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۳	خانه دار
۱۶	معصومه	۲۲	محل تحصیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۲	خانه دار
۱۷	سوگند	۳۶	پارک	دانشجوی دکتری	کارشناسی ارشد	۷	پژوهشگر
۱۸	منیژه	۲۳	محل کار	دیپلم	دیپلم	۳	پاره وقت
۱۹	نازنین	۲۴	ایمیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	۳ ماه	کارمند
۲۰	فهیمة	۳۳	پارک	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۱۵	کارمند
۲۱	سمیه	۲۰	منزل (مهمانی)	دیپلم	دیپلم	۲	خانه دار
۲۲	پرینسا	۳۲	ایمیل	کارشناسی ارشد	کارشناسی	۷	کارمند

نمونه‌گیری بر اساس روش نمونه‌گیری نظری یا مفهومی صورت گرفته است. منطق حاکم در انتخاب حجم نمونه، اشباع نظری بود؛ اشباع زمانی اتفاق می‌افتد که در خلال مصاحبه یا مشاهده

هیچ اطلاع جدیدی ظهور نکند و طبقه‌بندی و دسته‌بندی از جهت کیفیت و تنوع به خوبی توسعه یافته باشد و روابط میان دسته‌ها به خوبی تثبیت و اعتبار یافته باشد (Strauss and Corbin, 2008.P212). در این پژوهش از روش کدگذاری داده مینا جهت تحلیل داده‌ها استفاده شده است. فرایند کدگذاری داده‌ها در روش مینایی شامل ۳ مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی است (Shahabi & Naderi, 1392.P92).

تحقیق کیفی مستلزم چندین مرحله است که شامل آماده کردن داده‌ها برای تحلیل، انجام تحلیل - های مختلف، عمیق و عمیق‌تر شدن برای فهم داده‌ها، تشریح داده‌ها و به دست آوردن تفسیری از معانی بسیط داده‌ها می‌باشد. این روش مستلزم کدگذاری باز (یعنی استخراج مفاهیم و مقوله‌ها از اطلاعات به دست آمده)، و سپس کدگذاری محوری (یعنی انتخاب یکی از مقوله‌ها و قرار دادن آن در مدل نظری) می‌باشد (Creswell, 2003.P190).

در نهایت محقق باید مقولات بدست آمده از طریق کدگذاری باز را در نظامی منطقی قرار داده و ارتباط آنها را باهم مشخص کند به عبارتی داده‌های تجزیه شده به مفاهیم و مقوله‌ها در کدگذاری محوری باید به شیوه جدیدی به یکدیگر مرتبط شوند. این کار با به کار بردن یک مدل پارادایمی شامل «شرایط علی»، «زمینه»، «پدیده»، «شرایط مداخله‌گر»، «پیامدها» و «راهبردهای کنش/کنش متقابل» انجام شده است (Strauss and Corbin, 1385.P100).

بر این اساس، ابتدا ۲۲ مصاحبه انجام شده و نظرات پاسخگویان در شبکه‌های مجازی بصورت مکتوب درآمد. سپس اولین مرحله کدگذاری یعنی کدگذاری باز آغاز شد. بر اساس تعریف اشتروس و کوربین (1998.P111) کدگذاری باز به فرآیند تحلیلی اطلاق می‌شود که طی آن مفاهیم شناسایی شده و خصیصه‌ها و ابعادشان در داده‌ها کشف می‌شوند. سه شیوه کدگذاری باز وجود دارد: تحلیل خط به خط، تحلیل تمام جمله و تحلیل تمام سند (Iman et al, 1390.P69). بنابراین خواندن مصاحبه‌ها به صورت جمله به جمله و پاراگراف به پاراگراف آغاز گردید و سپس تمام مفاهیم و مضامینی که از سخنان مشارکت کنندگان استخراج یا استنتاج شده بود به صورت یک فهرست جامع از کدها تنظیم گشت، سپس جملات مرتبط با هر کد ذیل آن نوشته شد و به این ترتیب جملات منعکس کننده هر کد طبقه بندی گردید.

پس از آن دومین گام کدگذاری یعنی کدگذاری محوری آغاز شد، که در واقع فرایند اتصال مقوله‌ها به زیرمقوله‌ها می‌باشد. هدف کدگذاری محوری، اتصال مجدد داده‌هایی است که طی فرآیند کدگذاری، باز و شکسته شده بودند. یک تحلیل گر برای کدگذاری محوری به چند مقوله نیاز دارد (Strauss & Corbin, 1998.P119). در این مرحله جمله‌های طبقه بندی شده مورد بازخوانی قرار گرفتند و مفاهیمی که با هم مرتبط بودند در دسته‌بندی‌های بزرگ‌تری به نام مقوله - های محوری جای گرفتند و سپس برای هر کدام تحلیل مناسب در چند پاراگراف نوشته شد.

یافته‌های تحقیق

حاصل واکاوی و تحلیل جملات و عبارات ۲۸۲ مفهوم، ۹۴ مقوله و در نهایت ۹ مقوله محوری بود که هر کدام از آن‌ها به همراه زیرمجموعه‌های خود در جهت ۳ سؤال اصلی-که در مقدمه ذکر شد، در این بخش تشریح می‌گردد. قبل از ارائه مقولات محوری لازم است بگوییم که در مصاحبه‌ها در کنار سه پرسش جهت دهنده موضوع، چندین پرسش دیگر جهت تکمیل اطلاعات جمع‌آوری شده مطرح گردید؛ ابتدا ۹ مقوله محوری عنوان و سپس سایر مقولات حاصل از تحلیل پاسخ تمامی سؤالات به ترتیب بیان می‌شود. بنابراین مقولات محوری عبارتند از: ۱. آرامش ذهنی و روانی؛ ۲. صداقت‌گفتاری و عملی؛ ۳. تطابق گفتار و رفتار؛ ۴. روابط عاطفی و اخلاقی؛ ۵. شناخت و شاخصه‌های همسر؛ ۶. اعتراض؛ ۷. اختلال در روابط و گرایش به روابط اجتماعی جدید؛ ۸. اضطراب، نگرانی و تردید و ۹. برخورد مثبت و منطقی.

پس از تحلیل مصاحبه‌ها در مجموع ۱۸ مقوله محوری کشف شد که ۹ مورد از آن‌ها پاسخی مستقیم به سوالات اصلی راهنمای تحقیق بود و سایر موارد زمینه و شرایط مداخله‌گر و اطلاعات جانبی را برای محققین مکشوف ساخت. در این بخش به ترتیب محورهای مصاحبه و مقولات محوری مرتبط با آن ذکر می‌گردد.

۱- ادراک پاسخگو از مفهوم اعتماد به همسر

حاصل تحلیل نظرات پاسخگویان در این مورد کشف ۳۵ مفهوم، ۱۱ مقوله و در نهایت ۲ مقوله محوری بود که شامل:

الف) آرامش ذهنی و روانی: در واقع از دیدگاه پاسخگویان آن‌ها در صورتی به همسرشان اعتماد کامل را دارند که از آرامشی ذهنی و روانی برخوردار گردند؛ این مقوله حاصل ادغام مقولاتی چون اطمینان به همسر، آرامش عاطفی، سلامت فکری همسر، باور و یقین به همسر، شناخت همسر، مشورت با یکدیگر در امور زندگی، اطلاع از تمامی امور و ارتباطات همسر در فضای واقعی و مجازی، احوالپرسی و خبرگرفتن از همسر در طول روز، استقبال از افزایش ارتباط و تعامل اجتماعی همسر در دنیای واقعی و مجازی جهت افزایش آگاهی و به‌روز بودن او، نداشتن حس دور شدن و فاصله عاطفی از همسر و ارزش قائل بودن برای احساسات و عواطف همسر می‌باشد و البته در یک نگاه جزئی‌تر مفاهیم دوست داشتن و ترجیح همسر بر دیگران، اطمینان همسر به قدرت تفکر و تعقل فرد، اطلاع از رمز موبایل و اینترنت همدیگر، تعریف کردن حوادث و روابطی که همسر در طول روز داشته برای فرد، حس خوشایند درونی به همسر، تایید همسر از ابتدای زندگی، همراهی و رازداری همسر، همراهی همیشگی در مشکلات و سختی‌های زندگی، آسودگی خیال از همسر و ... را شامل می‌گردد.

"اعتماد یعنی اونو همراه و همراز خودم بدونم، کسی که از همه به من نزدیکتره و من بتونم با آسودگی خیال همه مسائلی که اطرافم رخ میده رو بهش انتقال بدم و اون به من مشاوره و همراهی بده و ... " (کد ۲).

ب) صداقت گفتاری و عملی: هم چنین از آیت‌های پراهمیت دیگر در بحث اعتماد صداقت در گفتار و رفتار از سوی همسر است. مقوله مذکور حاصل از ترکیب مقولات عدم پنهان کاری، وفاداری، روابط سالم و صداقت است و در برگیرنده مفاهیمی چون صداقت در حرف و عمل، گفتن حقایق، عدم پنهان کاری همسر در مورد روابط تلفنی و اینترنتی خود شامل حذف کردن پیام‌های گوشی و ایمیل‌ها، رابطه مشروع با دیگران، روراستی، درستکاری، رفتار واضح و شفاف، هماهنگی رفتار و گفتار و ... می‌باشد.

"رفتارهای شفاف و واضح همسر باعث و معنای ایجاد اعتماد است... بعضیا فکر میکنن با حرفایی مثل به من مطمئن باش یا هرگز بهت دروغ نمیگم میشه اعتماد طرف مقابلو جلب کرد اما به نظر من این رفتار طرفینه که اعتماد رو ایجاد یا نابود میکنه، باید کردار و گفتار هماهنگ باشه ... " (کد ۹).

۲- تعریف و ادراک پاسخگو از فضای مجازی

واکاوی پاسخ‌ها در این مورد به ۲۰ مفهوم و ۱۰ مقوله و در نهایت ۱ مقوله محوری رهنمون شد که عبارتست از:

- رسانه‌های جمعی (بوژه موبایل و اینترنت): عمده‌ترین ویژگی‌های برشمرده شده از سوی پاسخگویان برای فضای مجازی شامل فرازمان و فرامکان، روابط غیرمستقیم، عدم کنترل امور، مجهز و مدرن، جزئی از دنیای واقعی، بدون حضور فیزیکی، وسایل ارتباطی، کتاب، تلویزیون، روزنامه، بستر واقعی رابطه و تبادل اطلاعات، بیان متفاوت حرفها و احساسات روابط ناملموس و غیرواقعی، فضایی از فرصت و مخاطره و ... بود.

"... در این فضا بجای سروکار داشتن با آدمای واقعی با کاربران مجازی روبرویم، بجای چهره زنده با عکس و فیلم، بجای صحبت با مطالب تایپ شده و بجای احساسات با صورتکای گوناگون سر و کار داریم" (کد ۳).

۳- تغییرات ادراک و تعریف پاسخگو از مفاهیم اعتماد به همسر و فضای مجازی در چند

سال اخیر:

۱. هنگامی که از پاسخگویان تغییرات ادراکشان از مفهوم اعتماد به همسر در گذر زمان را جویا شدیم به کشف ۱۲ مفهوم و ۳ مقوله رسیدیم: (آ) گروهی معتقد بودند که اعتمادشان به همسر طی چندسال اخیر تغییری نداشته است و در مورد چگونگی آن دو مقوله زیر حاصل آمد:

- پایه و اساس محکم اعتماد: پاسخگویان معتقد بودند چون این اعتماد از ابتدای زندگی وجود داشته و ریشه‌های آن در شناخت از همسرشان هست طی زمان تغییری نکرده است.
"در مورد اعتماد به همسرم بدلیل پایه و اساس محکم این اعتماد، تغییر خاصی ایجاد نشده اما در مورد فضای مجازی فکر میکردم میتونه سازنده‌تر و مفیدتر از اینا باشه..." (کد ۱).

- عدم استفاده از ابزارهای فضای مجازی: برخی از پاسخگویان که تغییری در اعتماد به همسر طی چندسال اخیر نداشتند دلیل آن را عدم تمایل و استفاده همسرشان از اینترنت و موبایل و ... دانستند.

"تغییری نداشته چون همسرم تمایلی به استفاده از اینترنت و موبایل نداره ... (کد ۸).

ب) در مقابل برخی از زنان میزان اعتمادشان به همسر را در سالیان اخیر متغیر دانستند. حاصل تجمیع مفاهیم و مقولات کشف شده در مقوله مرکزی زیر آمده است:

- زندگی مشترک: تأهل، تجربه زندگی مشترک، اطمینان به تصمیمات همسر مشورت در امور و ... از مفاهیمی هستند که در این مقوله گنجانده شده‌اند.

"در مورد اعتماد من معمولاً صداقت، وفاداری، عدم مخفی‌کاری و روراستی در امور زندگی رو شاخصای اعتماد میدونستم اما الان اگرچه این موارد جای خودشو داره اما اطمینان به افکار و رفتار و تصمیمات همسر و نقشش در زندگی مشترک و مشورت گرفتن از او در امور مهم زندگی هم اضافه شده" (کد ۱۲).

۲. در مورد تغییرات ادراک پاسخگویان از مفهوم فضای مجازی ۱۲ مفهوم و ۲ مقوله حاصل شد که عبارتند از:

- استفاده و کاربرد: در این مورد آشنایی و استفاده پاسخگویان از فضای مجازی و برقراری رابطه با سایرین در آن محیط از دلایل تغییر نگرش به فضای مجازی دانسته شده است.

"اوایل زیاد با فضای مجازی آشنایی نداشتم و بنا به حرفای دیگران بیش‌تر معایبش رو میشنیدم، اما از زمانی که باهاش آشنا شدم بنظرم با توجه به روحیات و نوع استفاده و طرز فکر هر شخص میتونه سازنده یا مخرب باشه..." (کد ۱۶).

- افزایش علم و آگاهی: یادگیری، آموزش مستقیم و غیرمستقیم، ورود نرم‌افزارهای اطلاعاتی جدید، حضور افراد مختلف، برنامه‌های تلویزیونی، افزایش آگاهی و ... مفاهیم سازنده این مقوله بودند.

"آدم با گذشت زمان تجربه پیدا میکنه و با تغییرات تکنولوژی و یادگیری و آموزشای مستقیم و غیرمستقیمی که میبینه به تغییر و تکامل در نگرش و دیدگاهش میرسه..." (کد ۵).

۴- عوامل موثر بر درک و تعریف پاسخگویان از مفاهیم اعتماد به همسر و فضای مجازی

۱. در مورد مفهوم اعتماد به همسر مجموعاً ۱۵ مفهوم و ۷ مقوله در بحث عوامل موثر بر ادراک پاسخگویان سنجیده شد که در قالب ۲ مقوله محوری زیر تنظیم گردید:

- شناخت همسر: تجربه زندگی مشترک، شناخت کامل، گذشت زمان، تصور و برداشت شخصی از همسر، صداقت همسر و ... از مقولات ادغام شده در مقوله محوری شناخت همسر بودند که بر ادراک پاسخگویان از پدیده اعتماد به همسر تاثیر گذاردند.

"در مورد اعتماد به همسر، شناخت کامل، صداقت، آگاهی از وضعیت اخلاقی و فکری و شخصیتی همسر دلیل این نوع درک منه ... " (کد ۱).

- تعاملات اجتماعی: از دیگر مواردی که از دید پاسخگویان بر درک مفهوم اعتماد به همسر تاثیر گذار هست بحث تعاملات اجتماعی است که حاصل از ترکیب مقولاتی چون ازدواج، دوستان (مشاهده روابط دوستان)، رسانه‌های جمعی و ... می‌باشد.

"نوع، میزان و نحوه ارتباطات خودم با همسر و افرادی که با اونا ارتباط برقرار میکنم مؤثره ... " (کد ۶).

۲. حاصل تحلیل پاسخ‌های مرتبط با تغییرات ادراک زنان از مفهوم فضای مجازی ۲۶ مفهوم و ۱۱ مقوله بود که در ۲ مقوله محوری زیر تجمیع گردید:

- افزایش شناخت و آگاهی: از دید پاسخگویان افزایش شناخت و علم و دانش آن‌ها از فضای مجازی و ابزارهای آن طی گذشت زمان، نگاه آن‌ها به فضای مجازی و مزایا و معایبش رو تغییر داده است. مقولاتی چون تعاملات اجتماعی، رسانه‌های جمعی، دوستان و مراودات آن‌ها، صحبت با آشنایان و اقوام، گذشت زمان و ... از جمله لوازم افزایش آگاهی زنان پاسخگو بوده‌اند.

- استفاده و کاربرد: هم‌چنین استفاده و تصور شخصی پاسخگو از فضای مجازی و تغییرات در میزان نوع استفاده هم درک مفهوم فضای مجازی را دستخوش تغییر نموده است.

"بخاطر استفاده خودم از فضای مجازی، همینطور ارتباط اطرافیان و نزدیکانم، صحبت با دانشجوها در محیط دانشگاه و نوع استفاده‌ای که اونا دارن..." (کد ۴).

۵- عوامل مؤثر بر پدیده اعتماد به همسر

یکی از محورهای اصلی مطالعه حاضر، آگاهی از ادراک، دیدگاه‌ها و تجارب زیسته پاسخگویان از عوامل مؤثر بر پدیده اعتماد به همسر بود. تحلیل مصاحبه‌ها در محور مذکور به ۴۴ مفهوم، ۱۴ مقوله و در نهایت ۳ مقوله محوری منتج شد:

الف) تطابق گفتار و رفتار: مقولات صداقت، نوع اعمال و رفتار، هماهنگی حرف و عمل، ثبات رفتاری در موقعیت‌های مختلف، عدم پنهان‌کاری، شفافیت در رفتار و عدم ابهام، دهان‌بین نبودن و ... این مقوله محوری را بوجود آوردند.

"موارد اثرگذار زیاده مَث دروغ نگفتن به همدیگه... به خاطر دیگران زندگی خودمونو خراب نکردن ... " (کد ۱۰).

ب) روابط عاطفی و اخلاقی: روابط مثبت یا منفی عاطفی و هم‌چنین نوع مرادفات اخلاقی از دیگر عوامل موثر بر پدیده اعتماد به همسر می‌باشد. مقولات ادغام شده در مقوله محوری روابط عاطفی و اخلاقی عبارتند از: روراستی و حفظ حریم، روابط عاطفی مثبت، احترام متقابل، عشق و دوست داشتن، رازداری، بکرنگی و همراه بودن، احترام به عقاید و نظرات همدیگر، گفته‌ها و شنیده‌ها در جمع‌های دوستانه و فامیلی و تاثیر پذیری از حرف دیگران و

" احترام گذاشتن همسر به افکار و عقاید و نظرات من در امور زندگی، صداقت و روراستی او، مهربانی و محبت او و مخصوصاً ابراز محبتش و قبل از همه اینا علاقه‌ای که من به او و ویژگی‌های شخصیتش دارم... باعث اعتمادم به او شده" (کد ۲۰).

ج) شناخت و شاخصه‌های همسر: میزان شناخت از همسر و ویژگی‌هایی که او دارد نیز بر تلورانس اعتماد اثرگذار است. مقولاتی و مفاهیمی مثل احساس مسئولیت، سلامت فکری و روحی، تجربه زندگی مشترک، شناخت قبلی، تحصیلات همسر، سواد استفاده از فضای مجازی، علاقه به ویژگی‌های شخصی همسر، رضایت طرفین در ازدواج، آشنایی با فرهنگ و طرز فکر همدیگر، درک صحیح زندگی، تجربه شخصی، شرایط و مقتضیات اجتماعی، پایبندی هر دو مسائل مذهبی و اعتقادی، دسترسی آسان و مستمر به ایمیل‌ها و پیام‌های یکدیگر، تماس روزانه در حد معمول و مطلوب با یکدیگر و ... شاکله مقوله محوری فوق‌الذکر را ایجاد نموده‌اند.

"سواد استفاده از فضای مجازی، سطح تحصیلاتش، صداقت و رعایت حریم‌ها از سوی او باعث اعتماد هر چه بیشترم به او شده ... " (کد ۱۱).

۶- تفاوت اعتماد به همسر در روابط واقعی و روابط مجازی

از دیگر مواردی که در مصاحبه‌ها از پاسخگویان جویا شدیم این بود که آیا میزان اعتماد آن‌ها به همسرشان در روابطی که در دنیای واقعی دارند با روابطی که در دنیای مجازی برقرار می‌کنند متفاوت است. ۵ مفهوم حاصل تحلیل پاسخ این سؤال بود. اغلب زنان به این مورد پاسخ منفی دادند و اعتماد در این دو فضا را کاملاً مرتبط به هم دانسته و تفاوت را در نوع رابطه با همسرشان در دو فضای مذکور دانستند نه در میزان اعتماد.

"نه تفاوتی نداره و مسلماً ایجاد اعتماد به همسر، ربطی به فضا و بسترش نداره اگر اعتماد ایجاد بشه در هر بستری قرار بگیره تغییر نمیکنه ... " (کد ۵).

اما بعضی از پاسخگویان هم میزان اعتماد به همسر در دو فضای واقعی و مجازی را متفاوت از هم دانستند و اعلام کردند که به نوع روابطشون و جلب اعتماد در روابط دنیای واقعی بیش‌تر اهمیت می‌دهند.

"اگه بخوام صادقانه بگم ایجاد اعتماد در روابط واقعی و رودررو رو بیش‌تر اهمیت میدم و بیش‌تر هم در دنیای واقعی بهش اعتماد دارم... " (کد ۱۹).

۷- فضای مجازی؛ ابزارها و اثرات مثبت و منفی آن

در خلال مصاحبه‌ها از پاسخگویان پرسیده شد که آن‌ها اصولاً ابزارهای فضای مجازی و عمده‌ترین مزایا و معایب آن را چه می‌دانند. در مورد ابزارهای فضای مجازی ۵ مفهوم شناسایی شد که می‌توان آن را رسانه‌های جمعی نامید و به اینترنت و موبایل تقلیل داد. در خصوص اثرات مثبت روابط در فضای مجازی ۲۱ مفهوم و ۶ مقوله تشخیص داده شد که تمامی در مقوله محوری زیر تجمیع شدند:

- ارضای نیازهای علمی، اجتماعی و رفاهی: افزایش علم و آگاهی (اطلاعات و دانش به‌روز، تبادل علمی و اطلاعاتی، افزایش اطلاعات و ...)، گسترش تعاملات اجتماعی، صرفه‌جویی در زمان و هزینه، قابل دسترس، تسریع و تسهیل در امور، به‌روز بودن، کسب تجربه در زمان کوتاه، رشد عقلی و فکری، راحتی و سهولت در ارتباط با اقوام دور، افزایش دید اجتماعی و ... از مفاهیم و مقولات تشکیل دهنده مقوله محوری مذکور بودند.

"آشناسدن با دیدگاه‌های مختلف و بالا رفتن سطح اطلاعات، پیدا کردن دوستان همفکر و همگام و کمک کردن به همدیگه تو زمینه‌های مختلف و کسب تجربه در کمترین زمان ممکن و ..."
(کد ۱۳).

در مورد اثرات منفی فضای مجازی هم ۱۶ مفهوم و ۵ مقوله کشف شد و حاصل آن، مقوله محوری زیر بود:

- اختلال در روابط خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی: مقولات ادغام شده در این مقوله عبارتند از: تعاملات آسیب‌زا (با مفاهیم نقض حریم افراد، فساد اخلاقی، دروغ‌گویی و ...)، تزلزل هویتی و خانوادگی (شامل مفاهیم سردشدن روابط خانوادگی، جدایی عاطفی و روحی، تزلزل هویتی افراد ناآگاه، اعتیاد به ابزار و ...)، فساد مالی (با مفاهیم کلاهبرداری اقتصادی و ...)، اتلاف وقت و درگیری ذهنی با مطالب کم‌عمق و سطحی و ...

"اثرات منفی مثل خراب شدن زندگی و از هم پاشیدن آن..." (کد ۷)

"خب! اگر استفاده زیادی از این وسایل بکنی مشکلات رو ایجاد میکنه..." (کد ۸)

البته بیش‌تر پاسخگویان معتقد بودند که هر چیزی می‌تواند اثرات مثبت یا منفی داشته باشد و بستگی به میزان، هدف و نوع استفاده و نگرش فرد دارد؛

"روحیه افراد، طرز فکر و هدف استفاده اونا از فضای مجازی، نوع اثراشو مشخص میکنه" (کد ۴)

"ابزارها هم اثرات مثبت دارن و هم اثرات منفی و بسته به میزان آگاهی و فرهنگ افراد و نیاز و نوع استفاده اونا فرق میکنه..." (کد ۲۲).

۸- تغییرات میزان اعتماد به همسر طی چندسال اخیر

از پاسخگویان در مورد تغییر در میزان اعتماد به همسر در چندسال اخیر نیز پرسیده شد و حاصل تحلیل پاسخ‌ها، ۱۰ مفهوم و ۵ مقوله بود. پاسخ‌ها در سه جهت کمتر، بیش‌تر و تغییر نکردن میزان اعتماد تنظیم شده است و مقولات به تفکیک هر کدام آمده است. افرادی که معتقد بودند میزان اعتماد آن‌ها به همسرشان طی چندسال گذشته تغییر نکرده، دلیل آن را یا عدم استفاده و سر و کار داشتن همسرشان با فضای مجازی می‌دانستند؛ "نه، چون همسر من اصلاً با فضای مجازی کاری نداره..." (کد ۱۷). و یا دلیلی برای آن ذکر نکردند: "نه، از عمر ازدوایم کمتر از ۲ سال می‌گذره و تغییر خاصی در اعتماد نسبت به همسر من تو این مدت رخ نداده" (کد ۱۴).

افرادی که گفتند میزان اعتماد به همسرشان کمتر شده است حاصل تحلیل پاسخ‌هایشان در دو مقوله "وسواس فکری" و "تغییر در نوع رفتار همسر" تجمیع شد. "بله، مهمترین عاملش عملکرد و رفتارش بوده، البته منظور من بی‌اعتمادی به خاطر درگیر شدن او در حوزه‌های غیراخلاقی نیست، بلکه توانایی او در برخورد با مسائل و مشکلات و انجام امور زندگی هست. نگرانی من بیشتر از انحرافات فکری و نگرش او هست..." (کد ۲۱). و در نهایت پاسخ افرادی که معتقد بودند میزان اعتمادشان طی چندسال اخیر بیش‌تر شده است در مقوله "تجربه زندگی مشترک" ادغام گردید که مشتمل بر مقولاتی چون افزایش علم و آگاهی، افزایش شناخت، گذشت زمان، رفتار و عمل همسر در زندگی مشترک و ... می‌باشد. "بله، بیشتر از اوایل ازدوایم شده چون اول فقط میتونستم تصویری کلی از شخصیت و رفتار او با توجه به حرفاش داشته باشم و نگران این بودم که یه زمانی بی‌توجهی و بی‌اعتمادی در زندگی من ایجاد بشه چون در خیلی از زندگی‌ها به مرور رخ میده، اما حالا چون رفتار و فکر اونو در عمل دیدم قوت قلبم بیشتر شده و اعتمادم هم به او بیشتر شده..." (کد ۱۵).

۹- استراتژی‌های برخورد با راهبردهای مقابله با پدیده

پرسش اصلی دیگری که از زنان پاسخگو پرسیدیم راهبرد مقابله و روش برخورد آن با پدیده بود. به عبارت بهتر از آن‌ها خواسته شد که از تجارب و ادراکات خود در مورد اعتماد به همسرشان برای ما بگویند و این‌که عملکرد و برخوردشان در صورت ایجاد احساس بی‌اعتمادی یا اعتماد به همسر چگونه است. تحلیل و اکتشاف پاسخ‌های زنان مورد مطالعه به ۶۵ مفهوم و ۱۹ مقوله منتج شد که در قالب ۴ مقوله محوری زیر تجمیع گردید:

الف) اعتراض: تعدادی از پاسخگویان استراتژی برخورد خود با پدیده را اعتراض دانستند. این مقوله محوری حاصل ادغام مقولات جر و بحث، برخورد رک و صریح، تذکر غیر مستقیم، داشتن رفتار و

گفتاری متفاوت از قبل، اعتراض در رفتار و ... بود و مفاهیمی چون اعتراض همسر به استفاده زیاد از اینترنت، ابراز احساس نارضایتی، داد و بیداد کردن، رفتار جهت درک احساس نگرانی، برخورد شدید با مشغولیت و عضویت فعال و مستمر او در شبکه‌های مجازی اینترنتی، شکایت به دلیل اتلاف وقت و بازماندن از امور روزمره، عصبانیت و ابراز آن و هم‌چنین برخورد تند در هنگام احساس مخفی‌کاری از سوی همسر و پنهان کردن روابطش با دیگران از فرد و ... را شامل می‌شد.

"وابستگی بیش از اندازه او به فوتبال و در مقابل داد و بیداد کردن و جیغ زدن من یا دنبال کردن بعضی از سریال‌های ترکیه‌ای از سمت من و در مقابل خاموش کردن تلویزیون از سمت او..." (کد ۷).

ب) اختلال در روابط و گرایش به روابط جدید: گاهی اوقات برخورد زنان با پدیده احساس بی‌اعتمادی به همسر به گونه‌ای است که به اختلال در روابط منجر می‌شود. مقولات ترکیب شده در این مورد عبارتند از: کم‌رنگ شدن روابط عاطفی و جنسی، فاصله عاطفی، گرایش به تعامل اجتماعی جدید خارج از خانواده، گرایش به ادامه تحصیل برای رهایی موقت از محیط خانواده، برقراری روابط جدید در فضای مجازی جهت جبران کمبودهای عاطفی و احساسی و جبران بی‌توجهی همسر و مشغولیت با روابط دیگر، کم توجهی به همسر، ابراز روابط سرد و فاصله گرفتن عاطفی و جنسی از همسر برای تنبیه او، قهر و بی‌توجهی موقت جهت متوجه نمودن همسر، تلاش برای ورود به بازار کار برای کم‌تر ماندن در محیط خانه و ...

"در واقع ادامه تحصیل و درگیر شدن در کار و محیط اجتماعی جدید باعث شد که من یخورده نسبت به روابط همسر در خارج از خانواده بی‌خیال‌تر بشم و وسواس بی‌اعتمادی من تموم بشه..." (کد ۲).

ج) اضطراب، نگرانی و تردید: از دیگر واکنش‌های زنان در مورد اعتماد به همسر ترس، اضطراب، نگرانی و تردید است که خود را در مقولات زیر نشان می‌دهد: خواندن پیام‌های گوشی و ایمیل‌های همسر، سرک کشیدن گهگاه به پیامک‌ها و تماس‌های شخصی همسر و روابطی که در فضای مجازی دارد، بدگمانی و سوءظن به همسر و چک کردن او به طرق مختلف شامل برقراری رابطه با همسر در فضای مجازی با نام مستعار جهت آگاهی از رفتارها و روابط او و کنترل آن و هم‌چنین چک کردن غیرمستقیم همسر از طریق تعامل با دوستان و همکارانش در مورد روابط او در بیرون از خانه، برقراری تماس تلفنی با همسر در طول روز جهت احوالپرسی و آگاهی از وضعیت او، پرسش در مورد فرد تماس گیرنده و محتوای تماس او پس از هر ارتباط تلفنی همسر، پیگیری مستمر روابط همسر در فضای مجازی تا حصول اطمینان کافی، پیگیری دلیل مخفی کردن برخی از ارتباطات اجتماعی با دیگران بخصوص از طریق موبایل و اینترنت از سوی همسر، تحریک حس حسادت به افراد مرتبط با همسر در فضای مجازی بویژه زن‌ها، کتمان کردن حس نگرانی و تردید

بدلیل ترس از خراب شدن رابطه و وخیم شدن اوضاع و شرایط زندگی و هم‌چنین شکسته شدن حریم بین زوجین و برقراری رابطه خارج از چارچوب با دیگران و

"استفاده از دنیای مجازی توسط همسر خواه نا خواه انسان را به شک می‌اندازه حتی اگر همسر من با چندتا زن در فیس بوک دوست باشه این حس حسادت من را تحریک میکنه چون احساس میکنم همسر من در آن‌ها چیز بهتری دیده که ادد کرده. کما اینکه شاید هیچ‌گونه احساسی هم به اون‌ها نداشته باشه..." (کد ۱۸).

د) برخورد مثبت و منطقی: از دیگر راهبردهای زنان در مواردی که ممکن است حس بی‌اعتمادی در همسرشان ایجاد شود برخورد مثبت و منطقی است. مقوله محوری مذکور حاصل ادغام مقولاتی چون تبادل اطلاعاتی، رفتار عاشقانه و محبت آمیز، درک متقابل، دعوت به مطالعه و صرف میوه، ناهار و...، عدم ترشروی و بداخلاقی، گوش دادن کامل به حرفها، درک کردن نوع کار همسر، چک نکردن موبایل، کم کردن استفاده، استفاده جهت آشنایی و درک شرایط جدید، افزایش اطلاع و آگاهی از تکنولوژی‌های جدید، هماهنگی با تغییرات زمانه، مشورت در امور، سعی در رفع شک و بی‌اعتمادی خودم و بالابردن اطمینان به همسر، ورود به فعالیت‌ها و محیط‌های اجتماعی جدید جهت دور کردن خود از نگرانی و استرس، تلقی ارتباطات و تلفن‌های بدون حضور و دور از چشم من به‌عنوان تماس‌های مرتبط با اقوام و فامیل و همکاران همسر و سعی در برخورد مناسب و معمولی با آن، صحبت از مضرات و آسیب‌های اینترنت جهت کاهش وابستگی همسر، عدم ابراز حساسیت و وسواس و چک کردن گوشی که موجب افزایش بی‌توجهی همسر به فرد می‌شود، تحلیل خانوادگی مسائل مرتبط با فضای مجازی، تعامل صریح و صحبت جهت رفع سوءتفاهم، کمک از مشاور و ... می‌باشد.

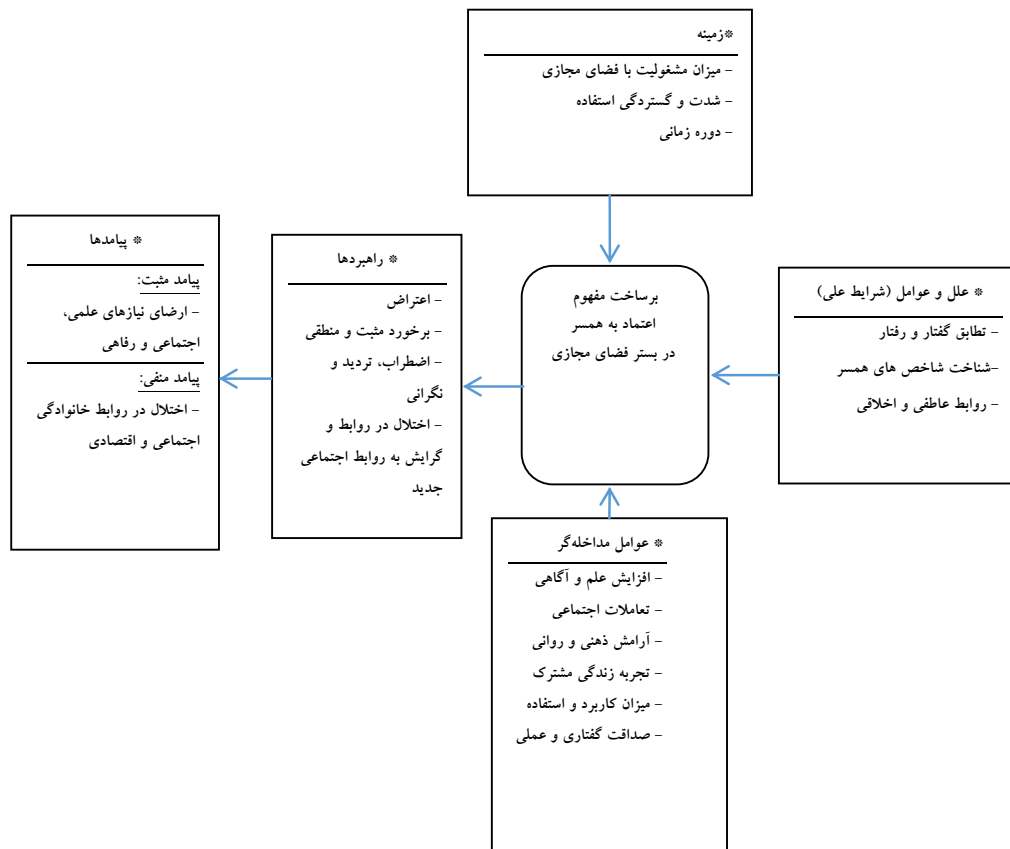
"بیشتر وقتا بطور غیرمستقیم و با آوردن مثال از بدی‌های استفاده زیاد از موبایل سعی کردم نحوه استفاده از موبایل و حتی شبکه‌های مجازی رو در بین خانواده مدیریت کنم و سعی کردم لااقل نیم ساعت در روز رو با اعضای خانواده بشیینیم و فعالیت‌های مجازی روزانه مون رو تحلیل کنیم، اگه در موردی رشد داشتیم تقویتش کنیم و اگر برعکس بوده با همفکری و دلایل موجه همدیگه رو از خطرات اون فضا دور کنیم..." (کد ۱۱)

حاصل آن‌که در راستای سؤالات اصلی مطالعه حاضر ۹ مقوله محوری کشف شد؛ در مورد ادراک پاسخگو از پدیده اعتماد به همسر ۲ مقوله محوری آرامش ذهنی و روانی و صداقت‌گفتاری و عملی، در مورد عوامل موثر بر پدیده از دید پاسخگو، ۳ مقوله محوری تطابق گفتار و رفتار، روابط عاطفی و اخلاقی و شناخت و شاخصه‌های همسر و در مورد استراتژی‌های برخورد پاسخگو ۴ مقوله محوری اعتراض، اختلال در روابط و گرایش به روابط جدید، اضطراب، تردید و نگرانی و برخورد مثبت و منطقی شناسایی و مورد بحث واقع شد.

بنابراین، اگرچه در ادبیات نظری و تجربی موجود درخصوص شاخص‌های اعتماد به همسر از صداقت، وفاداری، تعهد، پذیرش متقابل، احساس امنیت و ... نام برده شده است؛ لیکن مطالعه اکتشافی ما نشان داد که از دید زنان ساکن شهر یزد اعتماد به همسر تنها به این شاخص‌ها محدود نمی‌گردد، بلکه نحوه عملکرد و رفتار همسر، میزان ابراز عشق و علاقه و دوست داشتن همسر و ... که در قالب ۲ بعد کلی "آرامش ذهنی و روانی" و "صداقت گفتاری و عملی" دسته بندی شد ادراک پاسخگویان از پدیده اعتماد به همسر را شکل می‌دهد.

هم‌چنین در مورد روابط مجازی و اعتماد به همسر، اکثر پاسخگویان متفق‌القول بودند که پدیده اعتماد ارتباطی به بستر و فضای آن ندارد و اگر اعتماد از ابتدای زندگی شکل گرفته و حفظ شود روابط افراد در فضای مجازی نمی‌تواند پایه و اساس آن را زیر سؤال ببرد اگرچه گه‌گاهی آن را تهدید می‌کند. در این بخش مدل پارادایمی تحقیق ارائه شده و در ادامه روایت داستانی پدیده ارائه می‌گردد.

نمودار شماره ۱. مدل پارادایمی برساخت مفهوم

بحث و نتیجه گیری

مطابق با تجارب و ادراک زنان ساکن شهر یزد، پدیده اعتماد به همسر در معنای آرامش ذهنی و روانی در زندگی مشترک و صداقت زوجین در رفتار و گفتار می‌باشد. شناخت همسر و باور به وفاداری و روراستی او، شفاف بودن روابط همسران با دیگر افراد، ابراز عشق و علاقه به همسر و خبر گرفتن از حال او در طول روز، مشورت و همراهی طرفین در تمامی امور زندگی، گفتن حقایق، مخفی نکردن روابط تلفنی و اینترنتی مثل حذف پیام‌های گوشی و ایمیل، هماهنگی حرف و عمل و... از مهم‌ترین شاخصه‌های این پدیده‌اند. هم‌چنین آسودگی خیال و آرامش خاطر در هم‌صحبتی و همدمی با همسر، تحریک نشدن افکار نامربوط و احساسات نامطلوب به‌هنگام تعامل همسر با دیگران، راستگویی و روراست بودن و نداشتن رفتار و اعمال مبهم و متناقض، عشق و علاقه متقابل و ... از مصادیق آن هستند.

از دیگر سو فضای مجازی در یک معنای گسترده به رسانه‌های جمعی و در معنایی خاص و مشخص‌تر به موبایل و اینترنت و روابط وابسته به آن قابل تقلیل است. جالب آن‌که اگرچه مفهوم فضای مجازی و گسترش استفاده از شبکه‌های مجازی و اینترنت می‌تواند تهدیدی بر اعتماد و به‌خصوص حس اعتماد همسران به یک‌دیگر باشد لیکن مبنا و پایه اصلی اعتماد را متزلزل نمی‌سازد. به عبارت بهتر اگر اعتماد به همسر از ابتدای زندگی مشترک، دارای پشتوانه‌ای قوی و مطمئن باشد گسترش روابط افراد در دنیای مجازی لطمه‌ای بر آن وارد نمی‌سازد، بلکه حتی می‌تواند موجب تقویت آن گردد. در مقابل اگر اعتماد متقابل در زندگی مشترک از همان ابتدا شکل نگیرد یا متزلزل و لغزنده باشد با هر بهانه‌ای و تحت شرایط متفاوت و جدید، پایه‌های اعتماد سست و لرزان شده و فضای مجازی و ابزارهای آن نیز می‌تواند بعنوان یکی از عوامل اثرگذار، بی‌اعتمادی به همسر را دامن زده و موجبات اختلال در روابط زناشویی و خانوادگی و حتی فروپاشی بنیان خانواده را فراهم آورد.

اعتماد به همسر می‌تواند طی سالیان زندگی مشترک و تجربه زندگی با همسر و شناخت بیشتر از وی در جهت مثبت یا منفی تغییر کند و هم‌چنین می‌تواند در صورت شناخت کامل از همان ابتدای زندگی تا سال‌های بعد ثابت بماند و گاهی عدم استفاده طرفین از تکنولوژی‌های مدرن و ورود نیافتن به روابط دنیای مجازی، احساسی از آرامش و اطمینان را به طرف مقابل عرضه کند. شناخت همسر و گذر زمان، تعاملات اجتماعی جدید مثل ازدواج، یافتن دوستان جدید، عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و واقعی و ... ادراک هر فرد از مفهوم اعتماد به همسر را شکل می‌دهد و افزایش آگاهی و شناخت افراد از فضای مجازی و استفاده از آن نیز در تغییر نگرش به فضای مجازی و مضرات و مزایای آن مؤثر است.

مفهوم اعتماد به همسر از عوامل متعددی تاثیر می‌پذیرد که می‌توان تحت سه مؤلفه عمده تطابق گفتار و رفتار، روابط عاطفی و اخلاقی طرفین و شناخت از همسر و ویژگی‌های او از آن نام برد. توضیح آن‌که هماهنگی بین حرف و عمل، نحوه رفتار فرد در موقعیت‌های مختلف، شفافیت در گفتار و رفتار و روابط با دیگران، روابط عاطفی مثبت به‌همراه احترام متقابل، علاقه و عشق دوسویه و ابراز آن، میزان تأثیرپذیری از حرف‌های دیگران، سلامت فکری و ذهنی همسر، تحصیلات، سواد و فرهنگ استفاده از تکنولوژی‌های مدرن، دسترسی آسان به اطلاعات، ارتباطها و امورات مرتبط با همسر و ... از شاخص‌های آن بشمار می‌روند. به‌بیان دیگر شناخت شکل گرفته نسبت به همسر طی زندگی مشترک، نوع روابط طرفین با یک‌دیگر در زندگی مشترک (دوستانه/خصلانه)، شیوه تعامل و ارتباط همسر با دیگران در محیط‌های اجتماعی مختلف (مهمانی خانوادگی، جمع دوستانه، محیط تحصیلی، شغلی و ...)، تطابق نوع رفتار و گفتار در داخل و بیرون از منزل، میزان پایبندی به مسائل اعتقادی و مذهبی، دایره روابط و تعاملات اجتماعی خود فرد، میزان دسترسی و استفاده او از رسانه‌های جمعی (اینترنت، تلویزیون، ماهواره، مجلات و ...)، سطح تحصیلات، نوع شغل، سواد رسانه‌ای و سواد استفاده از ابزارهای فضای مجازی و ... از جمله فاکتورهای موثر بر اعتماد به همسر می‌باشد.

ابزارهای فضای مجازی به دو رسانه عمده اینترنت و موبایل قابل تقلیل هستند و ارضای نیازهای علمی، اجتماعی و رفاهی به‌عنوان پیامد مثبت برقراری رابطه در فضای مجازی (شامل مقولاتی چون تبادل علمی و اطلاعاتی، به‌روز بودن، گسترش تعاملات اجتماعی و افزایش درک اجتماعی، صرفه‌جویی در زمان و هزینه، تسهیل در ارتباط و ...) و اختلال در روابط خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان پیامد منفی آن (با مقولاتی شامل تعاملات آسیب‌زا و تزلزل هویتی، نقض حریم خصوصی افراد، فاصله عاطفی و روحی زوجین و اعضای خانواده از هم، اعتیاد و وابستگی به اینترنت و ...) شناخته می‌شود.

واکنش زنان در صورت خدشه‌دار شدن احساس اعتماد به همسرشان به‌طریق گوناگون انجام می‌شود. معمول‌ترین و سریع‌ترین واکنش، **اعتراض** به طرف مقابل است که این اعتراض در رفتار و گفتار نمود می‌یابد؛ تذکر مستقیم و غیرمستقیم، داد و بیداد کردن، اعتراض به مشغولیت زیاد با اینترنت و موبایل و اتلاف وقت، بروز دادن رفتاری سرد و غضب‌آلود، ناراحتی و ابراز آن و ... اشکال جزئی‌تر اعتراض هستند. واکنش دیگر شکل‌گیری **اضطراب**، **تردید** و **نگرانی** در زنان است که خود به عکس‌العمل‌هایی چون کنترل کردن مستقیم و غیرمستقیم همسر از طریق خواندن پیامک‌ها و ایمیل‌های او، پیگیری روابط او در محیط‌های کاری و دوستانه، برقراری ارتباط مجازی با همسر با نام مستعار، تماس‌های مکرر با همسر در طول روز جهت آگاهی از احوال و وضعیت او، سؤال در مورد تماس‌های تلفنی همسرش و محتوای آن، شکل‌گیری حس حسادت به افرادی که در

دنیای مجازی با همسرش رابطه دارند، کتمان کردن نگرانی و تردید نسبت به همسر برای عادی نشدن رابطه او با دیگران و همچنین مورد خشونت کلامی واقع نشدن از سوی شوهر و ... منجر می‌گردد.

همچنین **اختلال در روابط** و گرایش به سمت ارتباطات خارج از خانواده واکنش نوع سوم است که در عین فاصله گرفتن عاطفی و جنسی زن از شوهرش و قهر و سردی رابطه بین آن‌ها، گرایش به تعاملات اجتماعی جدید در محیط کار، مهمانی‌های دوستانه، دوستان دانشگاهی، شبکه‌های مجازی (جهت جبران کمبودهای عاطفی و جبران بی‌توجهی همسر)، تلاش در جهت ادامه تحصیل یا ورود به بازار کار برای رها شدن از محیط خانه، قهر و بی‌توجهی موقت به همسر جهت تنبیه عاطفی او و ... را در پی دارد. **برخورد مثبت و منطقی** با عاملی که موجب احساس بی‌اعتمادی، هرچند گذرا و موقت، شده نیز واکنش نوع چهارم است. در این مورد، تحلیل وقایع روزانه از سوی زوجین، عدم حساسیت و وسواس و کنترل دائمی همسر، درک شرایط کاری و روابط همسر با دوستانش، گوش دادن به حرف‌های یکدیگر و پرهیز از تعصب و پیش‌داوری، افزایش آگاهی‌ها و کاربرد تکنولوژی‌های مدرن جهت به‌روز بودن و تقویت ارتباطات اجتماعی، سرگرمی و ایجاد مشغولیت با فعالیت‌های اجتماعی جدید و سازنده جهت کاهش استرس و وسواس و ... مطرح می‌شود.

در مجموع، پدیده اعتماد به همسر از جمله ملزومات کلیدی و حیات بخش بنای خانواده بوده و لازمه استمرار روابط زوجین و فراتر از آن هر نوع ارتباطی، اعتماد متقابل است. ایجاد و تقویت اعتماد از همان ابتدای زندگی مشترک دارای ضرورت و اهمیت والایی است که شناخت متقابل، آگاهی از روحیات و طرز فکر و فرهنگ طرف مقابل و خانواده‌اش، اطلاع از نوع مراودات و فضای فکری همسر و ... زمینه‌ساز آن می‌باشد. مقوله اعتماد در عصر ارتباطات و گسترش فناوری‌های مدرن و وسعت یافتن دنیای مجازی وارد عرصه نوینی شده است؛ مفهوم اعتماد به همسر جدا از طرح شدن آن در فضای واقعی یا مجازی، دارای معنای منسجم و نسبتاً واحدی است و فضای مجازی می‌تواند به‌عنوان یکی از ابزارها و عوامل اثرگذار بر تغییرات واریانس اعتماد به همسر و استراتژی برخورد با آن طی زندگی مشترک، مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. کوتاه سخن آن‌که مفهوم اعتماد به‌طور عام و پدیده اعتماد به‌همسر به‌طور خاص می‌تواند تحت‌تاثیر فضاهای متفاوت اجتماعی اعم از مجازی و واقعی تغییر کند اما آن‌چه مهم‌تر است شکل‌گیری مبنای این اعتماد است؛ به‌عبارت بهتر چنان‌چه شناخت از طرف مقابل از همان ابتدای زندگی به‌صورت اصولی و آگاهانه شکل بگیرد و عشق و محبت زوجین به یکدیگر نیز چاشنی آن گردد مبنای اعتماد در زندگی مشترک نیز به‌درستی ایجاد می‌شود و ورود به فضاهای اجتماعی مجازی یا واقعی نه‌تنها در آن خدشه‌ای نمی‌کند بلکه در جهت تقویت و استمرار آن عمل خواهد کرد.

Refrence

- Azadarmaki. T & Kamali. A (1383). “**Trust, Community and Gender: A comparative study of mutual trust between two sexes**”, *Sociology of Iran*, 5, 2: 100-132. Persian
- Batista, E. (2011). **Cell Phones: The Marriage Buster**. Retrieved from www.wired.com/gadgets/wireless/2002/06/53452.
- Beck. A.T (1382). **Love is not enough** (Mahdi Qarachedaqi), *Hamshahri Newspaper*. Persian
- Castells, M. Fernandez et al (2007). **Mobile communication and society: A Global perspective**, MIT press.
- Chalabi. M (1375). **Sociology of order**, Tehran: Samt. Persian
- Chesley, Noelle. (2011). **Study Links Family Problems with Excessive Cell Phone Use**. Retrieved from www.cellphones.ca/news/post001619/.
- Coleman, J (1377). **Foundations of Social Theory** (Manuchehr Saburi). Tehran: Nashr Ney. Persian
- Corbin, J. Strauss, A (1385). **Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory** (Boyook Mohammadi), Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. Persian
- Corbin, J. Strauss, A (2008). **Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory**: SAGE publication.
- Creswell, J.W. (2003). **Research Design Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**. Thousand Oakes, California: Sage Publication. Inc.
- Fortunati, Leopoldina. (2001). **The Mobile Phone: New Social Categories and Relation**, University of Trieste.
- Geser, Hans. (2004). **Towards a Sociological Theory of the Mobile Phone, In Sociology in Switzerland**; *Sociology of the Mobile Phone*. Online Publications, Zuerich.
- Giddens. A (1377). **The Consequences of Modernity** (Mohsen Salasi). Tehran: Markaz. Persian
- Giddens. A (1378). **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age** (Naser Movaphaqian). Tehran: Nashr Ney. Persian

Global Leaders in Opinion Polling Reveals. (2007). **Mobile Phone Blamed for Increasing Divorce Rate in Saudi**. New Research. Retrieved from <http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA2007112611320?en26NOV2007>.

Iman. M; Yousefi. E & Hoseinzade.M (1390).” **Women, Harassment and Response: the study on experiences of girl students about street spam and respond to it**”, Sociology of Iran, 12, 3: 63-93. Persian

Kamali. A & Eskandari. L (1390). “**The study on social trust of women in Tehran**”, Social and Psychological Studies of Women, 9, 1: 97-118. Persian

Ling, R. (2004). **The Mobile Connection: The Cell Phone’s Impact on Society**, San Francisco: Morgan Kaufman Pub.

Moein. M (1375). **Persian Culture**, Tehran: Amirkabir. Persian

Mousavi. K & Mousavi. A (1392). “**Analyzes the relationship between mobile phone use patterns and marital trust**”, Sociology of Iran, 3, 14: 31-51. Persian

Naghibi. A & Zamani. Z (1390). “**The role faith in trust creation and development strategies in with Qur’anic verses and traditions**”, Strategic Studies of Women, 13, 52: 7-53. Persian

Nuri. A (1389). “**Weakening of family strength**”, Tahoor. 3, 6: 77-114. Persian

Ritzer. G (1382). **Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots** (Mohsen Salasi). Tehran: Elmi. Persian

Ross, Cathrina. E, John Mirowsky & Shana Pribesh, (2005). **Powerlessness and the amplification of threat: Neighborhood disadvantage, disorder and Mistrust**, American Sociological Review, 66, 4:568-591.

Safire. KH & Mirzamohammadi. M (1383). “**Trust on spouse; Case study: women in Tehran**”, Social Studies of Iran, 1: 125-157. Persian

Sameei. Z (1387). “**Social Trust and Family**”, Center for Strategic Research of the Expediency Council, 16: 98-108. Persian

Schuster, Simon (1989). **Webster New Dictionary**, 7Th Ed. USA: Western Corporation.

SHahabi.M & Naderi. S (1392). “**Phenomenological study of the experience of oppression / empowerment in Tehranian adult women daily life**”, Sociology of Iran, 14, 2: 79-122. Persian

Spring, Janis A. Spring, M (1380). **After the Affair: Healing the Pain and Rebuilding Trust When a Partner Has Been Unfaithful** (Behzad Rhamati). Tehran: Sahel. Persian

Sztompka, P (1384). **Trust: A Sociological Theory** (Golabi Fateme). Tabriz: Motarjem. Persian